

Doğruluk ve Gerçeklik: "Kime Göre, Neye Göre?"

Mücahit GÜLTEKİN, 19 Eylül 2020

<http://www.islamianaliz.com/m/3872/dogruluk-ve-gerceklik-kime-gore-neye-gore>

"Eğitim, bazı insanlara aldatacak kelime hazinesi ve güveni verir." demiş Bella DePaulo; doğru da söylemiş. Ama bu söz tek başına eğitimin mi bunu amaçladığını yoksa bazı insanların mı aldıkları eğitimi "aldatmak" için kullandıklarını açıklamıyor.

Postmodern/postyapısalcı perspektifin giderek hâkim olduğu eğitim anlayışında eğitim kurumları -bazı teknik ve pragmatist doğrular dışında- hakikat arayışından ve hakikat sunumundan vazgeçmiş durumda. Özellikle sosyal bilimler alanı sadece genelgeçer doğruları değil, gerçekliği de yadsıyan bir kurguya sahip. "İnsan her şeyin ölçüsüdür." diyen Sofistlerin meşhur filozofu Protagoras, "Bana böyle görünen şey, sana başka türlü görünür." diyerek bu kurgunun özetini yüzyıllar önce yapmıştı.

Protagoras'ın sözü gerilimi ortadan kaldıran, herkesi kendi haline bırakan bir rahatlık sunar. Kimsenin kimseye "gerçeklik, doğruluk, hakikat" adına davette bulunamayacağı bir eğitim iklimi yaratır. Evrensel bir "iyi"den bahsedilemediği gibi, evrensel bir "kötü"den de bahsetmenin zihinsel şartlarını ortadan kaldırır. Alan Sokal'ın Pi sayısının bir değişmez olmadığını, tarihe ve kültürel yapılara göre değişebilir olduğunu, yerçekimi sabitinin de aynı şekilde kültürel bir olgu olduğunu vurguladığı makalesinin, uluslararası saygınlığı olan bir dergide yayınlanabilmiş olması bu rahatlığın sınırlarını göstermesi açısından önemli bir örnektir.

Kuantum fiziğindeki "dalga-parçacık" ikilemi, fiziksel evrenin bile kategorik olmayan "ikircikli" bir halinin olduğuna işaret ediyor, bu ikircikliliğe uygun zihinsel bir şema kuruyordu. Kuantum fiziğinden gelen "gözlemci etkisi", "belirsizlik ilkesi" gibi kavramlar "durum fizik alemde buysa, sosyal hayatta haydi haydi böyledir." yargısını da içinde taşıyordu. Nitekim Ralph Keyes'in aktardığı Amerika'da yapılmış bir araştırma "kuantum şemanın" yaygınlığını göstermektedir. Araştırmada Amerikalı Hıristiyanlara, "Mutlak gerçek diye bir şey yoktur; iki kişi gerçeği tamamen birbiriyle çelişen biçimlerde tanımlayabilir ancak her ikisi de doğru olabilir" ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuş. Amerikalıların %33'ü ifadeye tamamen katılmış, %40'ı ise kısmen doğru bulmuş. İlginç olan katılımcıların sadece %15'inin bu ifadeye tamamen karşı çıkmış olması. Yeni jenerasyon artık mantığın en temel ilkelerinden biri olan çelişmezlik ilkesini bile sallamıyor.

Dahası bazı apaçık çelişkiler, George Orwell'ın 1984'te anlattığı "çift-düşün ilkesine" benzer şekilde "bilgelik" ve "filozofça bir hikmet" olarak savunulabiliyor. Hemen her gerçek, buna fiziksel gerçeklikler de dâhil, "kime göre, neye göre?" sorusu tarafından susturulup, teslim alınıyor.

"Kime göre, neye göre?" sorusu "doğruluğun herkese eşit mesafede olduğu" gibi bir algı oluştursa da, bunun öyle olmadığı açıktır. Sorudaki "kime göre?" ifadesi, aslında kimin doğrusunun yürürlükte kalacağını ya da yarın kimin doğrularının yürürlüğe sokulacağını da büyük oranda belirler. Öyle gibi algılsa da, "eşit görelilikten" bahsetmemiz mümkün değildir. 1984'teki sistemin işleyişi bu durumu güzel örnekler.

Orwell'in distopyasının merkezinde "*çift düşün*" ilkesi vardır. Şöyle tanımlanır çift düşün ilkesi romanda: "*İçtenlikle inanarak bile yalan söylemek, artık uygun görülmemeyen her türlü gerçeği unutmak, sonra yeniden gerektiğinde de gerekli olduğu sürece anımsamak, nesnel gerçekliğin varlığını yadsımak ve bütün bunları yaparken yadsıdığın gerçeği göz önünde bulundurmamak...*" Okyanusya'daki bakanlıkların isimleri de çift düşün'ün yansımasıdır: "*Barış Bakanlığı savaşın, Gerçek Bakanlığı yalanın, Sevgi Bakanlığı işkencenin, Varlık Bakanlığı yokluğun bakanlığıdır. Bu çelişkiler rastlantısal olmadığı gibi, sıradan bir ikiyüzlülükten de kaynaklanmaz; bunlar çift düşün'ün bilinçli uygulamalarıdır. Çünkü iktidar ancak çelişkilerin uzlaştırılmasıyla sonsuza kadar korunabilir.*"

*

Geçtiğimiz yıl, 23 Temmuz 2019'da Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan bir haberin başlığı aynen şöyleydi: "*Hakkını arayan köpek duruşma salonunda*".[1] "Çift düşün" ilkesine uygun bir şekilde atılmış bu başlığın hemen hiç bir eleştiriye uğramıyor olması ilginç değil mi? Köpeği "hukuki bir özne" olarak kuran bu dile itiraz etmenin zihinsel şartları giderek ortadan kalkıyor. Cumhuriyet'te yayınlanan haberle aynı günlerde Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk da Bakanlığın bahçesinde besledikleri "pergel" isimli köpekle çekilmiş fotoğrafını sosyal medya hesabından paylaşmış ve her okulun hayvan sahiplenmesi için bir çalışma başlattıklarını duyurmuştu.[2] Ardından Tokat'taki bir okulda "*zaman zaman derslere de katılan*" fındık isimli köpek Türkiye'nin gündemine gelmişti.[3]

Yeni yayınlanan pek çok kitapta artık hayvanlardan "*insan olmayan hayvanlar*" şeklinde söz edilmesi "insan-hayvan" ikili kategorisine bir itiraz taşır. Bu, "uçamayan kuşlar" ifadesinde olduğu gibi yapısal bir ayrıma değil, işlevsel bir ayrıma işaret eder: Uçabilen kuşlar vardır, uçamayan kuşlar; insan olmayan hayvanlardır, insan olan hayvanlar...

"Çift düşün" ilkesi cinsiyet konusunda da işlevseldir. Sally Hines, 1982'de Londra'da kurulan "Toplumsal Cinsiyet Kimliği Gelişimi Hizmeti" (The Gender Identity Development Service, Evet, İstanbul Sözleşmesi'nde geçen gender identity!) kurumunun kurulduğu yıl cinsiyet değişikliği için 2 (iki) başvuru aldığını 2015'te ise bu rakamın 1.400'e çıktığını ve bunların 300'ününün 12 yaşından küçük çocuklar olduğunu belirtiyor.

Cinsiyet kimliğinin "akışkan" olduğunu söyleyen Miley Cyrus, Out dergisine verdiği röportajında "*İnsanların kız ve erkek tanımlarıyla bağdaşamıyorum*" açıklamasını yapmış, başka bir yerde ise, "*[Günümüzde] her ne olmak istiyorsanız olabilirsiniz*" demişti.

Yapılan araştırmalar doğruysa çelişmezlik ilkesinin yanında "özdeşlik ilkesini de sallamayan" eğilim gençler arasında giderek güçleniyor. 2016'da Fawcett Society tarafından yapılan bir araştırma gençlerin %68'inin cinsiyetin ikili olmadığına, yani "kadın-erkek" kategorileriyle sınırlı olmadığına inandığını söylemiş.

*

Sorun şüphesiz, ontolojik hakikatin varlığına karşı çıkan postyapısalcı söylemler değildir sadece. Bir hakikatin varlığına inananların ahlaki ve düşünsel tutarsızlıkları da içinde bulunduğumuz epistemolojik krizi derinleştiriyor. Bu krizin ne kadar süreceğini ve ne denli bir tahribata yol açacağını şimdiden kestirmek zor görünüyor. Sadece eğitim ve siyaset kurumunun değil hukukun da giderek kesinlik, nesnellik ve gerçeklik arayışından vazgeçmesi "beden", "insan", "makine" gibi bugüne kadar bize kesin ve köşeli gibi görülen kavramların tanımlanamaz bir hale geleceğini gösteriyor. Böyle bir dünyada hukuk da yargıçlar tarafından sürekli yeniden inşa edilen bir şey haline gelecek gibi görünüyor.

Üstelik adaletin yapışökümünü yapan Derrida'ya göre bu, yasalara karşı olmadan adalet için yasaları askıya alarak ve ama adil olana karar vermenin imkânsızlığını bilerek, yine de adaletin ivedilikle yerine getirilmesini gerektiren bir kararverilemezlik durumudur. Karışık bir cümle olduğunun farkındayım. Hatta bunun bir cümle olup olmadığından da emin değilim. Ama zaten post yapısalcıların da istediği bu değil midir: Neyden emin olabiliriz ki?

Eminsizlik durumu sadece insan mı hayvan mı, kadın mı erkek mi olup olmadığımızla sınırlı değildir. ABD'nin Arizona eyaletindeki Alcor Yaşam Uzatma Vakfı'nın tesisleri, ölüp ölmediğimizi de tartışmalı hale getiriyor. Mark O'Connel bir kaç yıl önce yaptığı ziyaret sırasında, Alcor'da 117 "askıya alınmış" beden olduğunu öğrenmiş. Burada bedenler dondurulup çelik bir kasaya alınıyormuş. Ölü ya da ceset denmiyormuş bu bedenlere. *Liminal staz* (eşikte duruş) halinde sayılıyormuş bu bedenler. Daha da ilginç, parası çıkışmayanların sadece kafaları "askıya" alınabiliyormuş. Her şey beyinde olduğu için, beyindeki nöronlardan hayatın tekrar geri çağrılabilceği; biyoteknolojinin imkânlarıyla da diğer organlarının yapılabileceği düşünülüyor. Bütün bir bedeni "askıya" almak 200 bin dolar iken, sadece kafanızın dondurulması için 80 bin dolar yeterliymiş. İleride teorik olarak yeniden canlanabilme olasılığından ötürü ölü denilemeyen ama ölümün hemen arefesinde donduruldukları için canlılık belirtileri de göstermeyen bu bedenler, tekrar aramıza dönemeyecek olsalar da "ölüm-hayat" ikili kategorisini bulanıklaştırmaya hizmet ediyor.

Mark O'Connel Merkez'in girişinde beklerken gözüne çarpan bir kitabın ismine dikkatimizi çekiyor: "Ölüm Yanlıştır"

Kitabın ismi gerçekten ilginç değil mi? Ölümü bir "mantık önermesi" gibi görüyor. Bir olguyu önermeye dönüştürünce doğruluğundan yanlışlığından bahsetmek mümkün hale

geliyor. Ne diyebilirsiniz ki? Doğru mu diyeceksiniz, deseniz ne olur ki? Alacağınız cevap belli: "Kime göre, neye göre?"

[1] <https://www.cumhuriyet.com.tr/video/hakkini-arayan-kopek-durusma-salonunda-1501777>

[2] <https://www.haber7.com/egitim/haber/2880284-bakan-selcuk-yeni-calismayi-pegelle-duyurdu>

[3] <https://tr.sputniknews.com/foto/202002191041433539-mezarlikta-bulunan-findik-okulun-maskotu-oldu-derslere-de-katiliyor>